

Коронавирустан кейінгі дәуірдегі көпжақты ынтымақтастық - ядролық қарудан азат әлемге қол жеткізу мүмкіндігі ме?

Лондон университеті. Вебинар, 09.08.2020ж

Алдыңғы баяндамашылар Қазақстанның ұстанымын, оның саясаты мен ядролық қарусыздану және таратпау саласындағы нақты іс-әрекеттерін жеткілікті егжей-тегжейлі баяндады. Осы тұрғыдан алғанда, біздің болашағымыздың қауіпсіздігіне бей-жай қарамайтын республиканың жетекші ғалымдары мен мамандарының басын қосқан Қазақстанның 2017 жылы Пугваш комитетін құру өте қисынды болды. Біз жаппай қырып-жоятын қаруды жасау кезінде ғылыми-техникалық әзірлемелерді қолдануға жол бермеуге, шиеленістің әлемдік деңгейін төмендетуге және осындай қарумен байланысты тәуекелдерді азайтуға бар күшімізді салудамыз.

Біздің ғалымдар Орталық Азияда ядролық қарудан азат аймақ құру, қазақстандық кәсіпорындардың ядролық іс-әрекеттеріне МАГАТЭ-нің кепілдіктерін қолдану әдістерін жетілдіру, қару-жарақ деңгейіндегі түрлі ядролық материалдармен, оның ішінде БН-350 әлемдегі бірінші жылдам нейтронды қуат реакторының қолданылған ядролық отынымен, жұмыс істеу кезінде қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша жұмыстарды белсенді түрде қолдады және оған қатысты. ҚР ҰЯО зерттеу реакторлары төмен байытылған ядролық отынға көшірілуде. Осындай жоба Алматыдағы Ядролық физика институтында аяқталды. МАГАТЭ-нің ядролық материалы орналасқан Халықаралық төмен байытылған уран банкі Қазақстанда құрылды.

Біздің жұмыс сол көзқарастарды ұстанатын басқа елдердегі әріптестермен тығыз ынтымақтастықта жүретіні анық. Тәжірибе алмасу, идеялар, бірлескен іс-әрекеттер - осының бәрі Пугваш қозғалысының ажырамас атрибуттары. Әрине, пандемияның таралуы біздің ынтымақтастық формаларына өзіндік түзетулер енгізеді. Бірақ бүгінгі вебинар онлайн жұмысының мүмкіндіктерін жақсы көрсетеді.

Техникалық мәселелерден басқа, біз ядролық қаруды оқшаулау және ядролық қарусыздану үшін заңнамалық база жасауға үлкен назар аударамыз. Қазақстан 2018 жылы Ядролық қаруға тыйым салу туралы келісімге қол қойды. Біз ядролық қаруы бар мемлекеттердің қатысуынсыз Шарттың шектеулі күші болатындығын түсінеміз. Бірақ ең бастысы, бұл шартта ядролық қаруды заңсыз деп тану қажет. Ол күшіне енгеннен кейін заңды алыпсатарлық мұндай қаруды біреудің қолдану қаупін ақтау мүмкін болмайды. Осы тұрғыдан алғанда, ядролық терроризм актілеріне қарсы іс-қимыл жөніндегі халықаралық конвенцияның 4-тармағының, мемлекеттердің ядролық қаруды қолданудың заңдылығын жасырын түрде қабылдауға болатын екіұшты ережені атап өткен жөн.

Өкінішке орай, ядролық қарудың таралуын тежеуге арналған халықаралық құқықтық жүйенің тиімді құрамдас бөлігіне айналатын және сонымен бірге ядролық қарусыздануға ықпал ететін ядролық қаруға бөлінетін материалдар мен ядролық жарылғыш құрылғыларды өндіруге тыйым салу туралы келісімді әзірлеуде әлі де алға жылжу жоқ. Пугваш қозғалысы осы Шарттың дамуына да, ядролық қарусыздану және таратпау саласындағы басқа да заңдық құжаттардың жетілдірілуіне ықпал ете алатын сияқты.

Осылайша, халықаралық құқықтық инфрақұрылымды жетілдіру пандемиядан кейінгі кезеңдегі жұмыстың маңызды бағыты бола алады.

Ядролық қарудың болуын аяқтайтын қолайлы сәтті күту керек пе деген сұраққа біржақты жауап бар - әрине олай емес. Жұмыс жалғасуы керек және адал ғалымдар мен мамандардың барлық күш-жігері олардың мемлекеттерінің ресми саясатына қарамастан, жаппай қырып-жоятын қарудың болуы мен жетілдірілуіне байланысты әлемдік тәуекелдердің одан әрі өршуінің алдын алуға бағытталуы керек.

Сонымен қатар, ғалымдар атом энергиясын бейбіт мақсатта пайдалануды дамытуға және оны азаматтық мақсатта қолдануға үлес қоса алады және қосуы керек.

Қазақстан Республикасының атом энергетикасы технологияларын дамытуға үлес қосатындығын атап өту маңызды. Елде атом энергетикасы объектілерінің қауіпсіздігін арттыруға бағытталған ғылыми-зерттеу жұмыстары жүзеге асырылуда, олардың нәтижелері жаңа буын ядролық реакторлардың қауіпсіз және экономикалық тиімді жобаларына негіз болады.

Қазақстанда ITER халықаралық термоядролық эксперименттік реакторын құру бағдарламасын қолдау мақсатында КТМ материалтану ғылымын құру жобасы жүзеге асырылуда. Бұл болашақ термоядролық энергетикаға арналған функционалды және құрылымдық материалдарды тексеруге арналған әлемдегі алғашқы мамандандырылған токамак.

Осы саладағы халықаралық ынтымақтастықты кеңейту Пугваш қозғалысы үшін мүмкін және болашақта маңызды міндет екенін атап өткім келеді.

Уақытша қиындықтарға қарамастан, халықаралық қатынастарды нығайту бойынша жұмыс жалғасуда, ҚПК-нің белсенді жұмысы ғалымдар арасындағы өзара әрекеттестікті кеңейту түрінде өз нәтижесін беруде, бұл өз кезегінде жаңа бірлескен ғылыми жобалардың бастамасымен жүзеге асырылуына және әлемдік ғылым үшін маңызды нәтижелер алуға әкеледі.

Назарларыңызға рахмет!